

TRIGONOMETRIJSKI KRUG

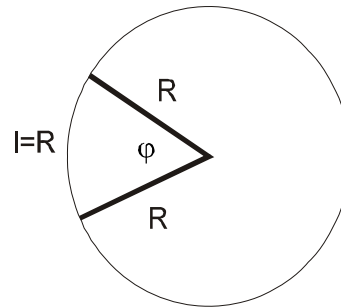
Uglovi mogu da se mere u stepenima i radijanima. Sa pojmom stepena smo se upoznali još u osnovnoj školi i ako se sećate, njega smo podelili na minute i sekunde. ($1^{\circ}=60'$, $1'=60''$). Da bi objasnili šta je to radijan, posmatraćemo kružnicu poluprečnika R . Obim kružnice se računa po formuli $O=2R\pi$, a znamo da je $\pi \approx 3,14$. Ako uzmemo deo te kružnice (kružni luk) koji je dužine baš R , njemu odgovara neki centralni ugao φ .

Mera centralnog ugla koji odgovara luku dužine R je jedan radijan.

Jasno je da onda pun ugao ima 2π radijana. Odnosno:

$$360^{\circ}=2\pi \text{ radijana}$$

$$180^{\circ}=\pi \quad \text{ZAPAMTI}$$

$$1^{\circ} = \frac{\pi}{180} \text{ radijana}$$

Važi dakle: $1' = \frac{\pi}{180 * 60} \text{ radijana}$

$$1'' = \frac{\pi}{180 * 60 * 60} \text{ radijana}$$

I obrnuto: $1 \text{ rad} = \frac{180^{\circ}}{\pi} \approx 57^{\circ}17'45''$

Primer 1:

Nađi radijansku meru ugla od:

a) 75°

b) 245°

v) $82^{\circ}30'$

Rešenje: a) Kako je $1^{\circ} = \frac{\pi}{180} \text{ radijana}$ to je $75^{\circ} = 75 \frac{\pi}{180} = \frac{5\pi}{12}$

b) $245^{\circ} = 245 \frac{\pi}{180} = \frac{49\pi}{36}$

v) $82^{\circ}30' = 82 \frac{\pi}{180} + 30 \frac{\pi}{180 * 60} = \frac{11\pi}{24}$

Primer 2.

Naći meru u stepenima ugla čija je radijanska mera:

$$a) \frac{3\pi}{4}$$

$$b) \frac{11\pi}{6}$$

v) 5 radijana

Rešenje:

$$a) \frac{3\pi}{4} = \frac{3 \cdot 180}{4} = 135^\circ$$

$$b) \frac{11\pi}{6} = \frac{11 \cdot 180}{6} = 330^\circ$$

$$v) 5 \text{ radijana} = 5(57^\circ 17' 45'')$$

$$= 285^\circ 85' 225''$$

$$= 285^\circ 88' 45''$$

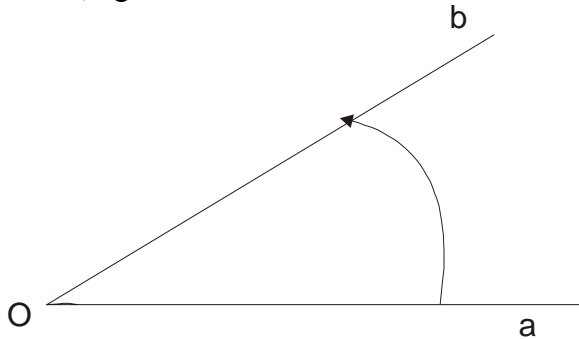
$$= 286^\circ 28' 45''$$

Dalje smo ugao definisali kao dve poluprave sa zajedničkim početkom. A možemo razmišljati i ovako: Uočimo jednu polupravu koja može da se obrće oko svoje početne tačke O. Pri obrtanju ćemo razlikovati dva smera:

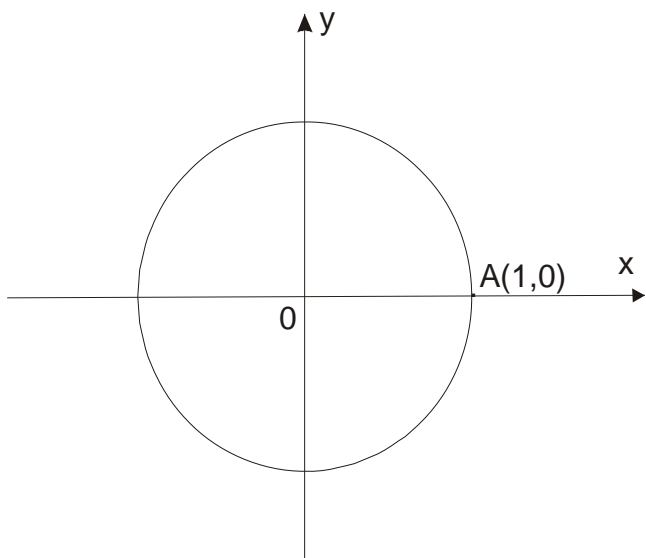
POZITIVAN – smer suprotan od smera kretanja kazaljke na časovniku i

NEGATIVAN- smer kretanja kazaljke časovnika.

Ako obeležimo sa a početni a sa b završni položaj poluprave nakon obrtanja oo tačke O u jednom ili drugom smeru, ugao ab zovemo ORIJENTISAN UGAO.

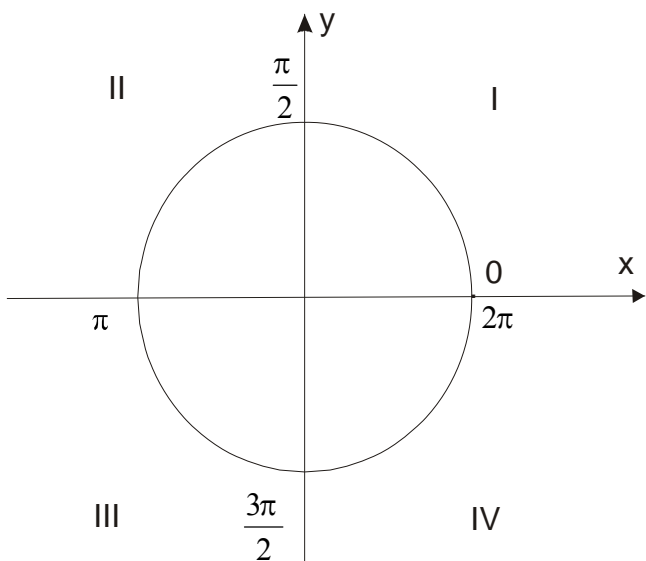

TRIGONOMETRIJSKI KRUG je krug poluprečnika 1 čiji je centar u koordinatnom početku.

Tačka $A(1,0)$ koja pripada trigonometrijskom krugu zove se POČETNA tačka.

Na trigonometrijskom krugu ćemo posmatrati različite lukove koji svi počinju u tački A. Luk koji obilazimo u smeru suprotnom od kazaljke na časovniku je POZITIVAN luk, a u smeru kazaljke je NEGATIVAN luk. Uglovi po kvadrantima idu ovako:

iz I kvadranta: $0 < \alpha < \frac{\pi}{2}$

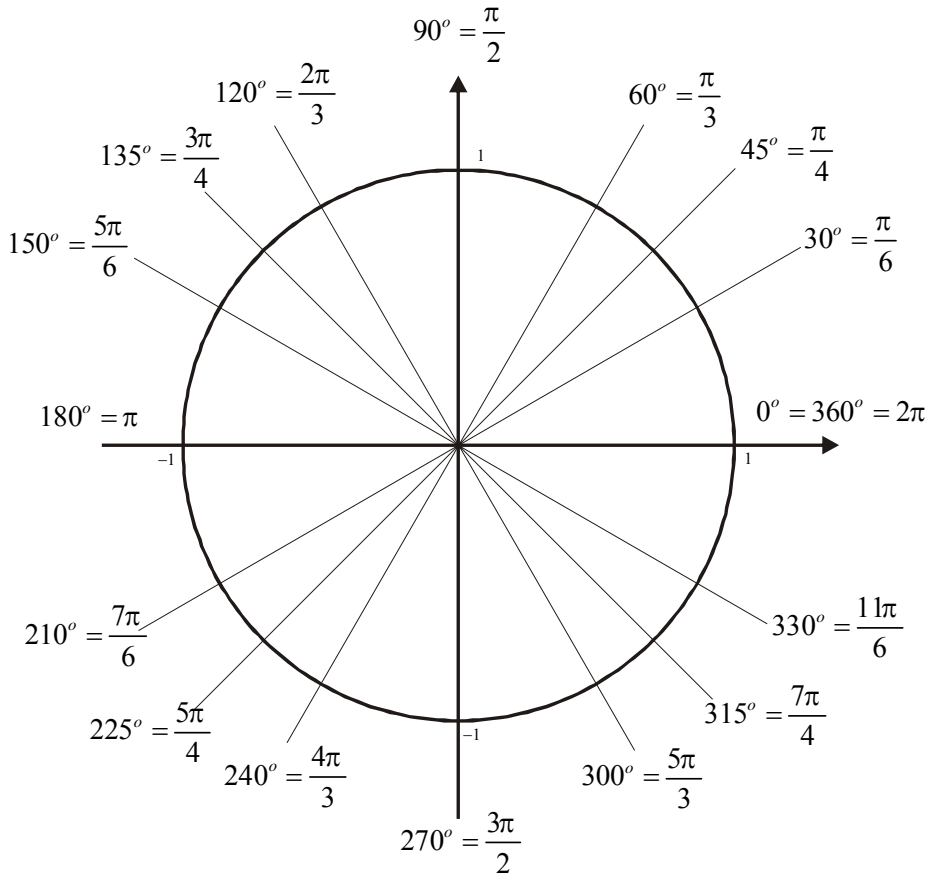
iz II kvadranta: $\frac{\pi}{2} < \alpha < \pi$

iz III kvadranta: $\pi < \alpha < \frac{3\pi}{2}$

iz IV kvadranta: $\frac{3\pi}{2} < \alpha < 2\pi$

Uglovi $0, \frac{\pi}{2}, \pi, \frac{3\pi}{2}$, su granični i uzima se da nisu ni u jednom kvadrantu.

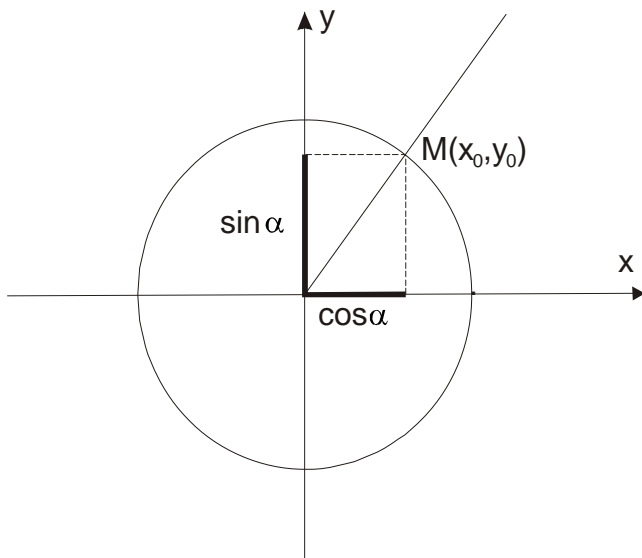
Uglove čije ćemo vrednosti očitavati sa trigonometrijskog kruga su sledeći:

Sinus i kosinus proizvoljnog ugla

Za bilo koji proizvoljan ugao uvek jedan krak poklopimo sa x osom, tj, sa početnom tačkom A(1,0), drugi krak seče trigonometrijski u nekoj tački M(x₀,y₀). Iz te tačke spustimo normale na x i y osu. Te dužine su:

- Na x-osi $\cos \alpha$ ($\cos \alpha = x_0$)
- Na y-osi $\sin \alpha$ ($\sin \alpha = y_0$)

Evo našeg predloga kako da zapamtite vrednosti i da ih “ pročitate” sa kruga.

Zapamtimo tri broja:

$$\frac{1}{2}, \quad \frac{\sqrt{2}}{2}, \quad \frac{\sqrt{3}}{2}$$

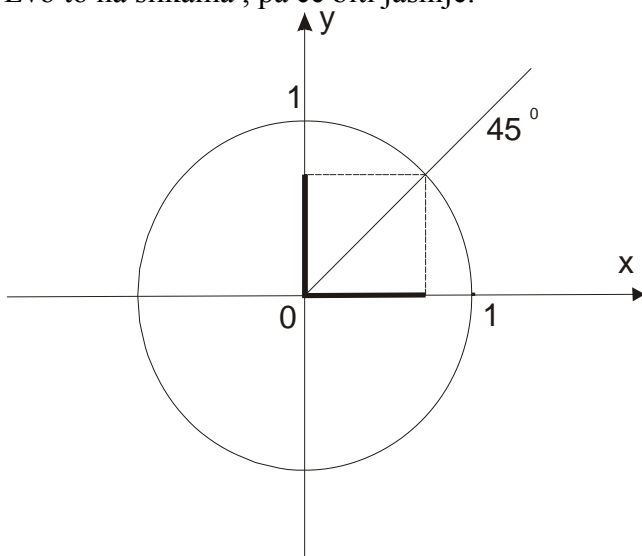
koji su poredani od najmanjeg do najvećeg.

Broj u sredini $\frac{\sqrt{2}}{2}$ odgovara uglovima koji su sredine kvadranta!

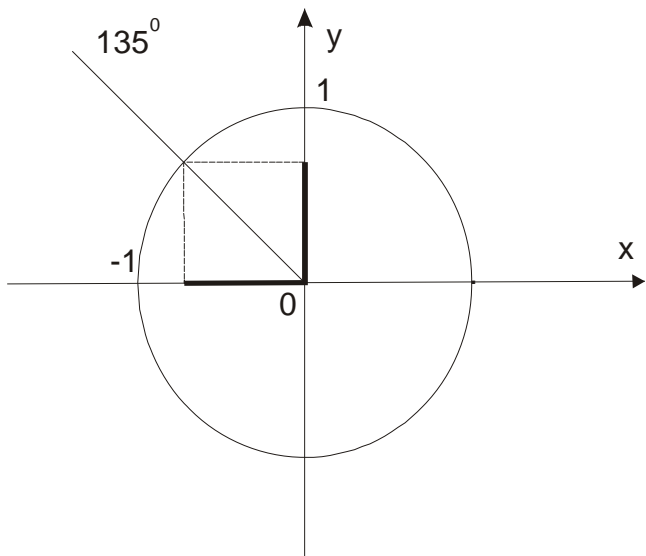
Znači sinusi i kosinusi uglova od 45° , 135° , 225° i 315° stepeni imaju vrednost $\frac{\sqrt{2}}{2}$, samo vodimo računa da li

je ta vrednost $+\frac{\sqrt{2}}{2}$ ili $-\frac{\sqrt{2}}{2}$.

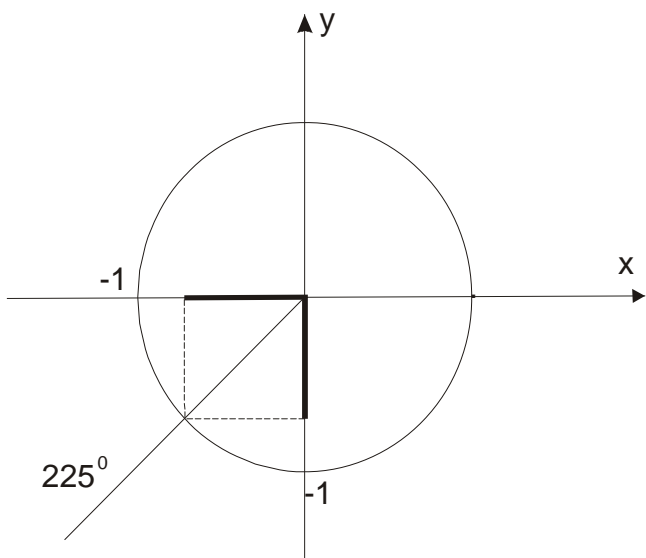
Evo to na slikama, pa će biti jasnije:

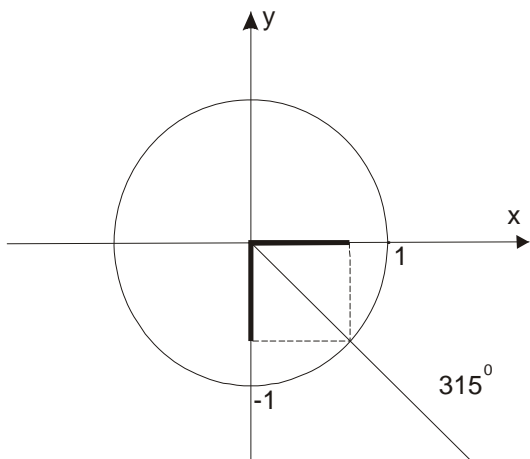
$$\sin 45^\circ = \cos 45^\circ = \frac{\sqrt{2}}{2}$$

$$\sin 135^\circ = \frac{\sqrt{2}}{2} \text{ a } \cos 135^\circ = -\frac{\sqrt{2}}{2}$$

$$\sin 225^\circ = -\frac{\sqrt{2}}{2} \text{ a } \cos 225^\circ = -\frac{\sqrt{2}}{2}$$

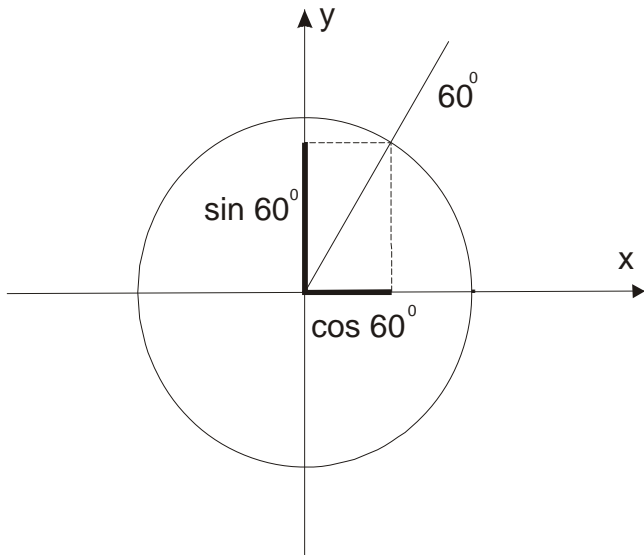
$$\sin 315^\circ = -\frac{\sqrt{2}}{2} \text{ a } \cos 315^\circ = \frac{\sqrt{2}}{2}$$

Ta ostale uglove vrednosti će biti $\frac{\sqrt{2}}{2}$ ili $\frac{\sqrt{3}}{2}$, naravno opet gledamo da li je + ili - .

Evo par primera:

Primer1.

Nađi $\sin 60^\circ$ i $\cos 60^\circ$

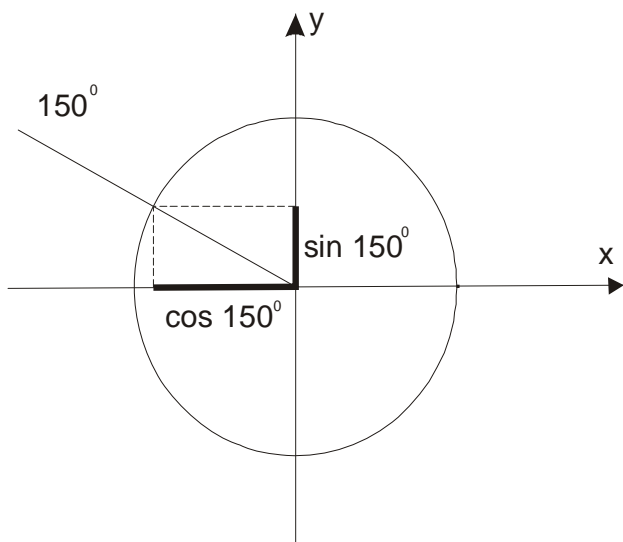

Kako ugao od 60° nije sredina kvadranta, to će vrednosti za $\sin 60^\circ$ i $\cos 60^\circ$ biti $\frac{1}{2}$ i $\frac{\sqrt{3}}{2}$ i to obe pozitivne. Pošto je crta za $\sin 60^\circ$ **duža**, ona mora biti $\frac{\sqrt{3}}{2}$ (jer je veći broj) a $\cos 60^\circ$ je $\frac{1}{2}$ jer je crta tu kraća.

Dakle: $\sin 60^\circ = \frac{\sqrt{3}}{2}$ i $\cos 60^\circ = \frac{1}{2}$

Primer 2.

Nađi $\sin 150^\circ$ i $\cos 150^\circ$

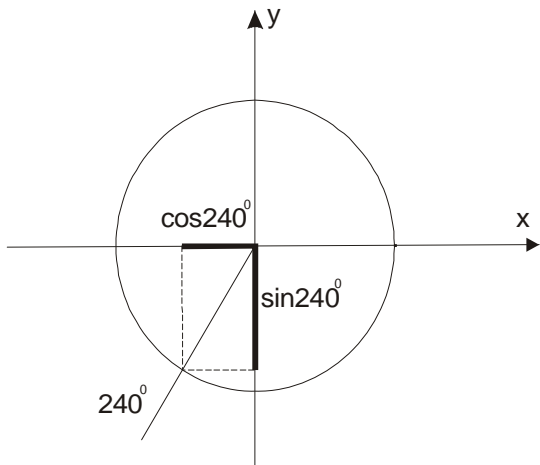

Crta za $\sin 150^\circ$ je kraća i pozitivna a crta za $\cos 150^\circ$ je duža i negativna, pa je : $\sin 150^\circ = \frac{1}{2}$ a $\cos 150^\circ = -\frac{\sqrt{3}}{2}$

Primer 3.

Nađi $\sin \frac{4\pi}{3}$ i $\cos \frac{4\pi}{3}$.

Ako date uglove u radijanima prebacimo u stepene, dobijamo da je to $\frac{4\pi}{3} = 240^\circ$

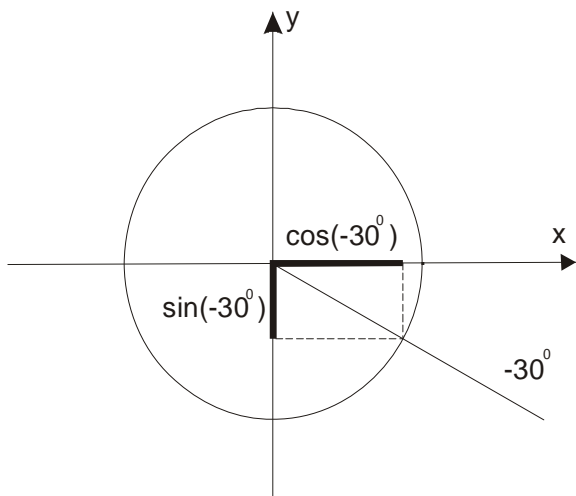

Znači, radi se o uglu u trećem kvadrantu i nije sredina kvadranta. Primitićemo da su obe vrednosti negativne, sinus je duži a kosinus kraći. Zaključujemo: $\sin \frac{4\pi}{3} = -\frac{\sqrt{3}}{2}$ i $\cos \frac{4\pi}{3} = -\frac{1}{2}$

Primer 4.

Nađi $\sin(-30^\circ)$ i $\cos(-30^\circ)$

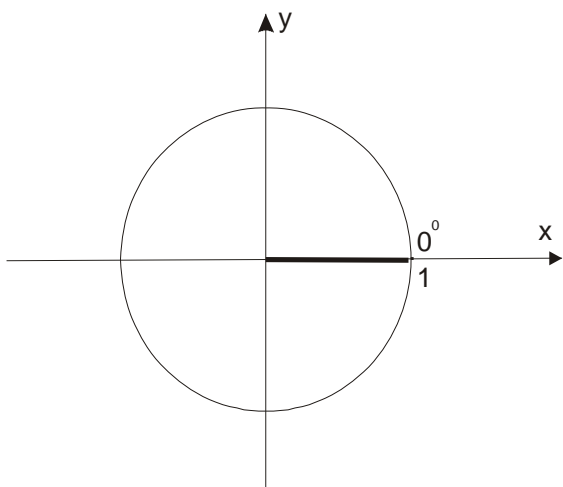
Ovaj ugao, pošto je negativan ide u smeru kazaljke na satu. U pozitivnom smeru to bi bio ugao od 330° .

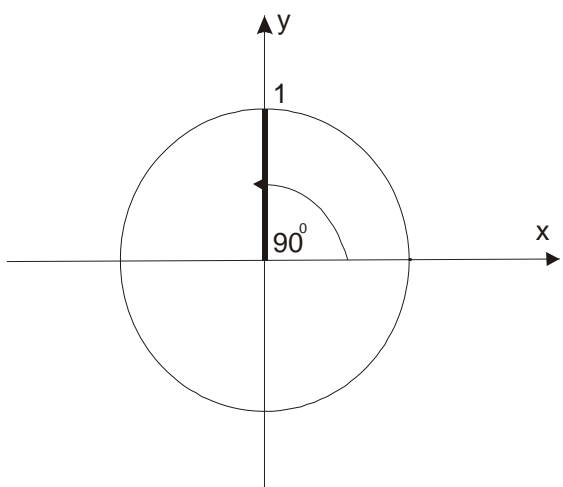
$$\sin(-30^\circ) = \sin 330^\circ = -\frac{1}{2} \quad \text{i} \quad \cos(-30^\circ) = \cos 330^\circ = \frac{\sqrt{3}}{2}$$

Da pogledamo šta je sa uglovima od $0, \frac{\pi}{2}, \pi, \frac{3\pi}{2}$

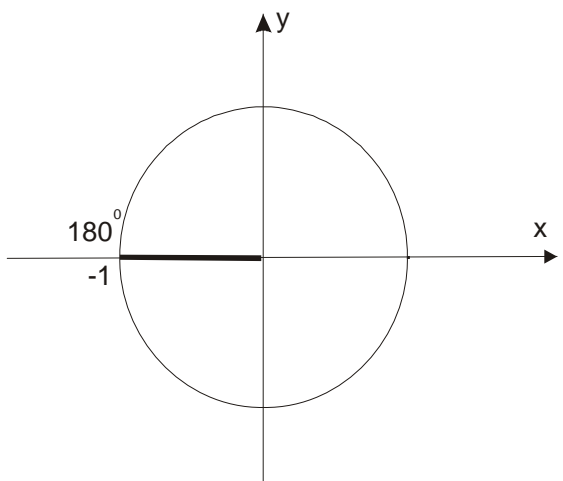

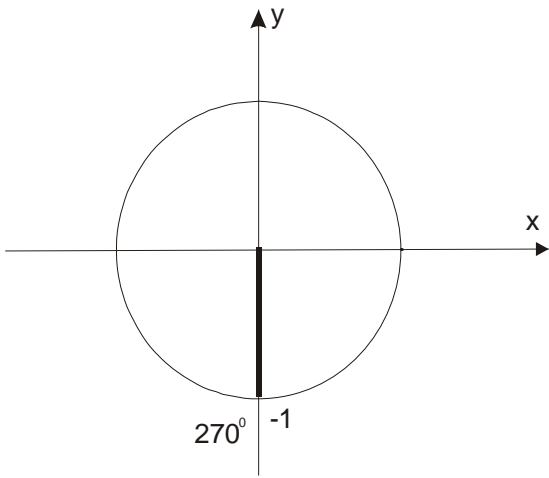
Kraci ovog ugla se poklapaju , x osu seku do jedinice, a y osu nigde, zato je $\cos 0^{\circ}=1$ (cela crta) a $\sin 0^{\circ}=0$ (nema crte)

Ugao od 90° seče y osu po celoj crti a x osu nigde. Pa je $\sin 90^{\circ}=1$ a $\cos 90^{\circ}=0$

$\sin 180^{\circ}=0$ $\cos 180^{\circ}=-1$

$$\sin 270^{\circ} = -1 \quad \cos 270^{\circ} = 0$$

Tangens i kotangens proizvoljnog ugla

Već smo se ranije upoznali sa formulama $\operatorname{tg} \alpha = \frac{\sin \alpha}{\cos \alpha}$ i $\operatorname{ctg} \alpha = \frac{\cos \alpha}{\sin \alpha}$, naravno pod uslovima da su imenioci različiti od nule.

Možemo zaključiti da je $\operatorname{tg} \alpha$ definisan za $\cos \alpha \neq 0$, odnosno za $\alpha \neq \frac{\pi}{2} + k\pi$, $k \in \mathbf{Z}$

A $\operatorname{ctg} \alpha$ za $\sin \alpha \neq 0$, odnosno za $\alpha \neq k\pi$, $k \in \mathbf{Z}$

To znači da ako znamo da nađemo $\sin \alpha$ i $\cos \alpha$, znamo i $\operatorname{tg} \alpha$ i $\operatorname{ctg} \alpha$

Primer 1.

Nađi:

a) $\operatorname{tg} \frac{\pi}{4}$

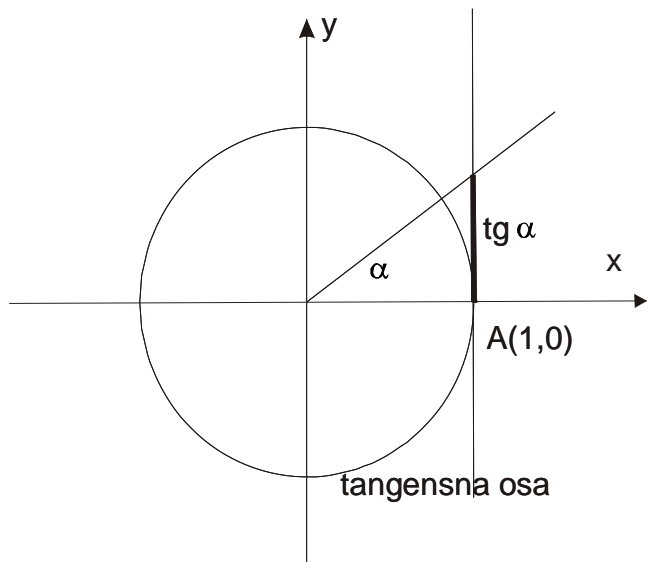
b) $\operatorname{ctg} 300^{\circ}$

$$\text{a) } \operatorname{tg} \frac{\pi}{4} = \operatorname{tg} 45^{\circ} = \frac{\sin 45^{\circ}}{\cos 45^{\circ}} = \frac{\frac{\sqrt{2}}{2}}{\frac{\sqrt{2}}{2}} = 1$$

$$\text{b) } \operatorname{ctg} 300^{\circ} = \frac{\cos 300^{\circ}}{\sin 300^{\circ}} = \frac{\frac{1}{2}}{-\frac{\sqrt{3}}{2}} = -\frac{\sqrt{3}}{3}$$

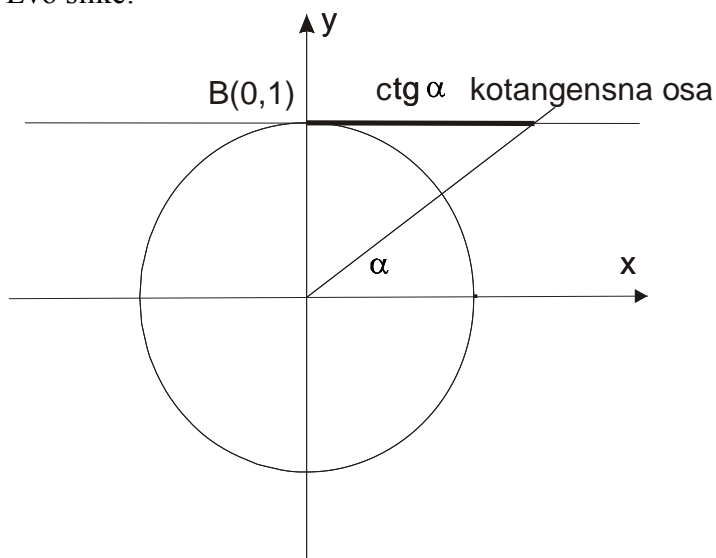
Naučimo sada gde se čitaju tangensi i kotangensi na trigonometrijskom krugu.

Uočimo pravu $x=1$. Ona očigledno prolazi kroz tačku $A(1,0)$ i paralelna je sa y osom. Jedan krak datog ugla α opet poklopimo sa x osom a drugi krak će seći ovu pravu $x=1$ koju ćemo zvati TANGENSNA osa . Odsečak na tangensnoj osi je ustvari vrednost za $\text{tg } \alpha$. Evo to na slici:

Uočimo sada pravu $y=1$ koja prolazi kroz tačku $B(0,1)$ i paralelna je x osi. Tu pravu ćemo zvati KOTANGENSNA osa i na njoj ćemo očitavati vrednost za kotangense uglova.

Evo slike:

Ovde razmišljamo slično kao za sinuse i cosinuse, samo **moramo da zapamtimo nova tri broja** :

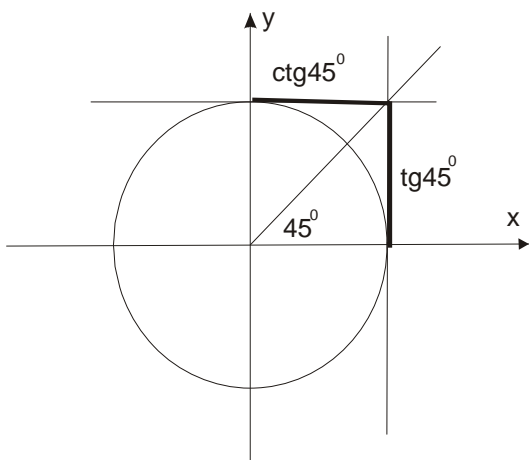
$$\frac{\sqrt{3}}{3}, \quad 1, \quad \sqrt{3}$$

Broj 1, pozitivan ili negativan je vrednost za tangense i kotangense uglova koji su sredine

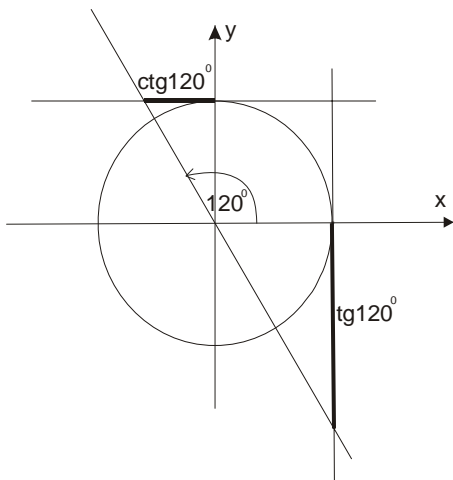
kvadranta, tj. za 45,135,225 i 315 stepeni a za ostale uglove gledamo dužinu CRTA koje odsecaju na tangensnoj i kotangensnoj osi i da li je pozitivna ili negativna.

Veća crta je $\sqrt{3}$, a manja je $\frac{\sqrt{3}}{3}$

Evo nekoliko primera:

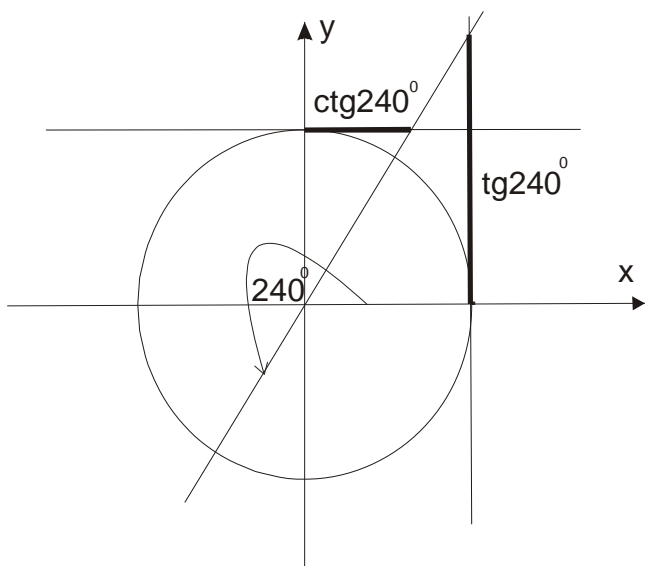
$\text{tg}45^0=1$ i $\text{ctg}45^0=1$ Sredina kvadranta je u pitanju, pa su vrednosti 1.

PAZI:

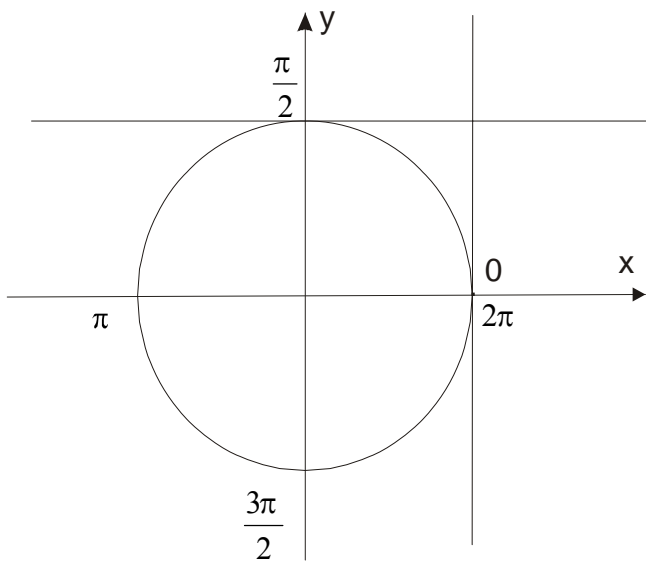
Pošto krak ugla ne seče tangensnu osu ,moramo ga produžiti do preseka sa osom. Uočimo da su obe vrednosti negativne i da je tangens duži a kotangens kraći!

Dakle : $\text{tg} 120^0= - \sqrt{3}$ i $\text{ctg} 120^0= - \frac{\sqrt{3}}{3}$

$$\operatorname{tg}240^{\circ} = \sqrt{3} \quad \text{i} \quad \operatorname{ctg} 240^{\circ} = \frac{\sqrt{3}}{3} \quad (\text{uoči dužine ovih podebljanih crta})$$

Šta je sa graničnim uglovima?

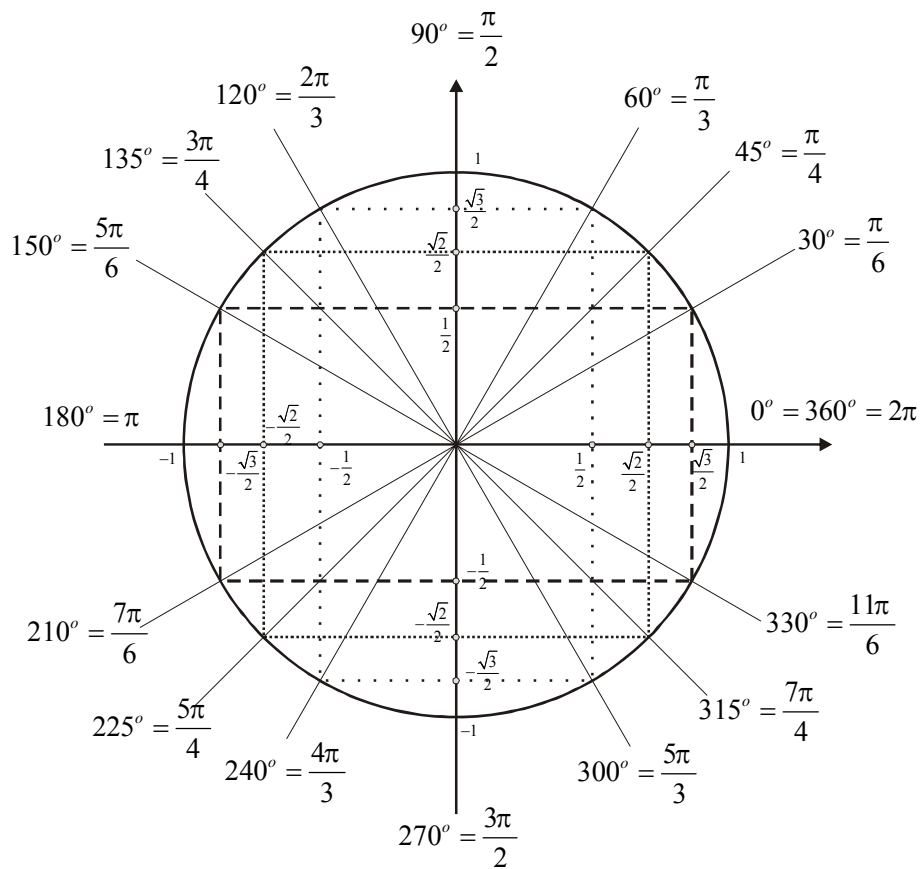

Za 0 stepeni vidimo da ugao ne seče nigde tangensnu osu , pa je $\operatorname{tg}0^{\circ}=0$, za $\operatorname{ctg}0^{\circ}$ krak i kotangensna osa idu paralelno, pa kažemo da $\operatorname{ctg}x$ teži beskonačnosti kad x teži nuli u pozitivnom smeru.

Slično je za ugao od 180° . Opet je tangens nula a kotangens teži $-\infty$.

Za ugao od 90° je obrnuta situacija: $\operatorname{ctg}90^{\circ}=0$ a $\operatorname{tg}90^{\circ}$ teži $+\infty$.

Za ugao od 270° je $\operatorname{ctg}270^{\circ}=0$ a $\operatorname{tg}270^{\circ}$ teži $-\infty$.

Evo male pomoći za one koji su naučili da se snalaze na krugu!